VITALIUS GAVĖNAS-*VAMPYRAS, GRANITAS*

1922 08 12–1950 02 09

Vitalius Gavėnas gimė 1922 m. rugpjūčio 12 d. Marijampolės aps. Šunskų vls. Ožkasvilių k. Jurgio Gavėno ir Katrės Juodzevičiūtės-Gavėnienės šeimoje[1].

1941 m. birželio 3 d. buvo suimtas ir kalintas Marijampolės kalėjime už nelegalų sienos perėjimą. Prasidėjus Vokietijos ir SSRS karui išsilaisvino.

1942 m. gegužės 27 d. Lietuvos generalinės srities gyventojų surašymo dokumentuose nurodoma, kad Marijampolės aps. Marijampolės vls. Ožkasvilių k. gyvena Jurgio ir Kotrinos Gavėnų šeima. Jų sūnus Vitalius Gavėnas – vidurinės mokyklos moksleivis[2].

1942 m. birželio 5 d. Lietuvos Saugumo policijos direktoriui p. Čenkui nurodoma Kaune atlikti kratas pas dešimtį išvardintų asmenų (vienas jų – studentas Vitalius Gavėnas, gyvenantis Ožkasvilių k. Marijampolės aps.) siekiant surasti nelegalios literatūros arba tos literatūros dauginimo įrankių. Toliau nurodoma, kad visi šie asmenys gyveno Kaune, tačiau dabartiniu metu atostogauja kaimuose ar slapstosi, norėdami išvengti tardymų. Toliau nurodoma visus išvardintus asmenis suimti ir su kratos metu rastais daviniais ar be jų pristatyti į Saugumo būstinę Kaune pas SS Standortenführer Jäger[3].

1944 m. V. Gavėnas ėmė telkti Vilkaviškio aps. Keturvalakių vls. ir Marijampolės aps. pietinės dalies kaimų vyrus partizaninei kovai. 1945 m. rugpjūčio 3 d. jis vadovavo savo kovotojams kautynėse su NKVD, kurių metu buvo užpultas Vilkaviškio aps. Keturvalakių vls. milicijos punktas. Šiose kautynėse V. Gavėnas pasižymėjo narsumu, sumaniu vadovavimu, gera orientacija, stipria ir taiklia ugnimi. Už tai jam buvo pareikštas tarnybinis pagyrimas.

LGGRTC nuotrauka

Tauro apygardos Vytauto rinktinės vadas V. Gavėnas-*Vampyras*. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

1945 m. liepos 19 d. Marijampolės aps. Skardupių klebonijoje kartu su kunigu Antanu Yliumi, kpt. Leonu Tauniu-*Kovu*, Albinu Ratkeliu-*Oželiu* ir Jonu Pileckiu-*Broku* dalyvavo steigiamajame Tauro apygardos štabo posėdyje, rugpjūčio 15 d. – apygardos štabo narių ir partizanų grupių atstovų pasitarime, kuriame buvo įkurta Tauro apygarda. Tą pačią dieną apygardos vado L. Taunio-*Kovo* įsakymu Nr. 1 V. Gavėnas-*Vampyras* buvo paskirtas Vytauto rinktinės vadu. Rugsėjo 25 d. jis pasirašė įsakymą Nr. 3, kuriame nurodė būrių vadams užregistruoti ir į štabą pranešti nuo 1944 m. rugpjūčio 1 d. lig šios dienos bolševikų nužudytų, išvežtų ir kalinamų lietuvių pavardes bei jų gyvenamąsias vietas, ant kelrodžių, iškabų ir pan. vietoje rusiškų užrašų iškabinti lietuviškus, paskirti būrio sanitarą ar sanitarę (asmuo turėjo būti baigęs sanitarijos mokyklą, kursus ir t. t.).

Tų pačių metų lapkričio–gruodžio mėn. V. Gavėnas kartu su rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku A. Ratkeliu-*Oželiu* sutvarkė apygardos leidinio „Laisvės žvalgas“ redakcijos vietą, parūpino spaudos priemones ir aparatūrą. Už tai abiem partizanam buvo pareikšta Tauro apygardos vado padėka.

1946 m. liepos 4 d. *Vampyras* dalyvavo Tauro apygardos štabo posėdyje, kuriame buvo svarstomas apygardos vado skyrimas, Geležinio Vilko rinktinės vado rinkimas, ryšiai su Pietų Lietuvos partizanų srities štabu ir kiti einamieji reikalai.

Tų pačių metų rugpjūčio 15 d. Tauro apygardos vado Antano Baltūsio-*Žvejo* įsakymu Nr. 26 V. Gavėnas apdovanotas juostelę už narsumą ir uolumą, lapkričio 22 d. apygardos vado įsakymu Nr. 34 jam suteiktas viršilos laipsnis, gruodžio 31 d. to paties vado įsakymu Nr. 40 *Vampyrui* dar kartą pareikšta tarnybinė padėka ir tarnybinis pagyrimas už pavyzdingą vadovavimą rinktinei ir 1946 metais vestą kovą dėl tėvynės laisvės ir nepriklausomybės, o 1947 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 8 jam pareikštas tarnybinis pagyrimas ir tarnybinė padėka už tikslų, išsamų ir punktualų raštų išpildymą bei žinių tiekimą.

1947 m. sausio 15 d. V. Gavėnas dalyvavo Lietuvos kovotojų už laisvę atstovų suvažiavime, kuriame buvo svarstoma Centralizuotos ir vyriausiosios vadovybės sudarymas, Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) ir Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo (VGPŠ) reorganizacija ir ryšių su užsienių atkūrimas, išaiškinto MGB agento Juozo Markulio-*Erelio* izoliacija.

[1] Lietuvos centrinis metrikų archyvas.
[2] Lietuvos centrinis valstybės archyvas.
[3] Ten pat.

Tauro apygardos Vytauto rinktinės štabo pareigūnai žvalgyboje. 1947 m. Iš kairės: rinktinės vadas V. Gavėnas-*Vampyras*, štabo Ūkio skyriaus aprūpinimo poskyrio viršininkas Juozas Ališauskas-*Klaidas* (stovi) ir vado adjutantas S. Ališauskas-*Kalinys*. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Tauro apygardos Vytauto rinktinės partizanai. Iš kairės: A. Švedas-*Radastas*, rinktinės vadas V. Gavėnas-*Vampyras* ir partizanas *Slapukas* (slapyv.). *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

LGGRTC nuotrauka

Tauro apygardos Vytauto rinktinės štabo pareigūnai darbo metu. 1949 m. Iš kairės: J. Ališauskas-*Klaidas*, S. Ališauskas-*Kalinys* ir V. Gavėnas-*Vampyras, Granitas*. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

LGGRTC nuotrauka

Tauro apygardos Vytauto rinktinės štabo pareigūnai poilsio metu. Marijampolės aps. Šunskų miškas, 1949 m. Rinktinės vadas V. Gavėnas-*Granitas* (dešinėje) ir jo adjutantas S. Ališauskas-*Kalinys* (kairėje). *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Deja, 1947 m. balandžio 10 d. Tauro apygardos *Žvejo* įsakymu Nr. 12 V. Gavėnui buvo pareikštas papeikimas ir įspėjimas „už pravedimą š. m. kovo mėn. 19 d. plataus masto operacijų be mano sutikimo“.

Tų pačių metų rugpjūčio 2 d. apygardos vado *Žvejo* įsakymu Nr. 21 V. Gavėnas buvo paskirtas prie apygardos štabo įsteigtos Mokomosios kuopos lektoriumi ir pirmosios laidos egzaminų komisijos nariu, o spalio 16 d. įsakymu Nr. 33 jis perkeltas į apygardos štabą specialioms ir ypatingoms pareigoms eiti rinktinės vado teisėmis.

1948 m. rugpjūčio 26 d. V. Gavėnas vadovavo operacijai, kurios metu iš Vilkaviškio aps. Gižų vls. Vykdomojo komiteto buvo paimtas archyvas ir kiti dokumentai. Už tai jam buvo pareikšta tarnybinė padėka ir tarnybinis pagyrimas.

1949 m. vasario 24 d. l. e. Tauro apygardos vado pareigas Viktoro Vitkausko-*Saidoko* įsakymu Nr. 5 V. Gavėnas nuo sausio 15 d. šalia tiesioginių pareigų buvo paskirtas eiti ir Vytauto rinktinės vado pareigas. Tų pačių metų gegužės 18 d. apygardos vado Aleksandro Grybino-*Fausto* įsakymu Nr. 12 V. Gavėnas buvo atleistas iš apygardos štabo ir paskirtas Vytauto rinktinės vadu, o nuo balandžio 1 d. jo slapyvardis *Vampyras* pakeistas slapyvardžiu *Granitas*.

Tauro apygardos štabo pareigūnas ir Vytauto rinktinės vadas, vienas pirmųjų partizanų vadų ir apygardos kūrėjų Vitalius Gavėnas-*Granitas* žuvo 1950 m. vasario 9 d. Vilkaviškio aps. Gižų vls. Vižaidų k. MGB Vilkaviškio aps. skyriaus vykdytos karinės čekistų operacijos metu kartu su savo adjutantu Stasiu Ališausku-*Kaliniu* ir rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku Albinu Švedu-*Radastu*. Žuvusiųjų palaikai buvo užkasti Marijampolėje prie Šešupės upės esančiose žvyrduobėse. Šiuo metu vieta vadinama „Ramybės lauku“.

2000 m. gegužės 8 d. V. Gavėnui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 2000 m. gegužės 14 d. dekretu jis apdovanotas 4-ojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžius), Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2000 m. gegužės 29 d. įsakymu jam suteiktas majoro laipsnis (po mirties).

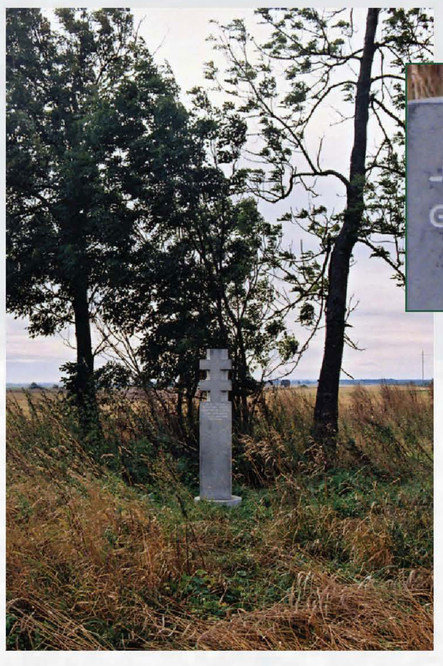

Tipinis atminimo ženklas 1950 m. vasario 9 d. šioje vietoje buvusioje Saukų sodyboje kautynėse su MGB Vilkaviškio aps. skyriaus darbuotojais žuvusiems Tauro apygardos štabo pareigūnui ir Vytauto rinktinės vadui V. Gavėnui-*Granitui*, jo adjutantui S. Ališauskui-*Kaliniui* ir rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkui A. Švedui-*Radastui* atminti. Vilkaviškio r. Šeimenos sen. Vižaidų k. Aut. dizaineris Romas Navickas. Pastatytas 1999 m. birželio 7 d. R. Trimonienės nuotr., 2005 m.

Parengė Rūta Trimonienė